

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кардаш Н. О. Розвиток соціально-комунікативної компетентності у дітей логопатів старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та корекційної освіти* : збірник наукових праць студентів і молодих учених. Вип. 1. Рівне : РДГУ. 2018. С.75-76.
2. Осауленко Л. А. Формування моральної поведінки учнів з вадами розвитку: методичний посібник. *Золотоноша*, 2014. 100 с.
3. Рібцун Ю. Стандартизація початкової освіти дітей із тяжкими порушеннями мовлення в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук : мужувівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Том 3, № 23. С.139-145.
4. Щербакова Ірина, Харченко Тамара. Особливості самооцінки та саморегуляції поведінки дітей молодшого шкільного віку із мовленнєвими порушеннями. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва*. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2021. № 5 (109).
5. Якимчук Г. В. Особливості психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Габітус*. Вип. 20. 2020. С.176-182.
6. Shcherbakova, I. N., Savchenko Yu. A., Levchenko I. A. Interdependence of self-assessment, anxiety, style of behaviour of junior students with speech violations. *Dynamics of the development of world science*. Vancouver, Canada. 186-190.

УДК 159.922.76-056.264-053.5

Т. Г. Харченко

*кандидат психологічних наук,
старший викладач*

*Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

О. В. Шарпило

*магістрант спеціальності
Спеціальна освіта*

*(Логопедія. Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТИПІВ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

На основі теоретичного аналізу вітчизняної й закордонної наукової літератури в статті визначено, що діти молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення є особливою категорією, яка потребує своєчасної психолого-педагогічної допомоги та супроводу.

На основе теоретического анализа отечественной и зарубежной литературы в статье утверждается, что дети младшего школьного возраста с нарушениями речи являются особенной категорией, которая требует к себе своевременной психолого-педагогической помощи и сопровождения.

Based on the theoretical analysis of domestic and foreign scientific literature, the article presents that it is determined that children of primary school age with speech disorders are a special category that need timely psychological and pedagogical assistance and support.

Ключові слова: мовлення, конфліктна поведінка, агресивність, імпульсивність, байдужість.

Ключевые слова: речь, конфликтное поведение, агрессивность, импульсивность, безразличие.

Keywords: conflict behavior, aggression, impulsiveness, indifference, infantile emotional manifestations.

Постановка проблеми. Специфічними симптомами дезадаптивної поведінки дітей із порушеннями мовлення є надмірна агресивність, активність, упертість, емоційна неврівноваженість, конфліктність. Дизонтогенез комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення провокує значні зміни на конативному рівні (поведінковому) рівні. Саме тому, діти цієї категорії потребують своєчасної психолого-педагогічної допомоги та логопедичного супроводу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовний теоретичний аналіз особливостей конфліктної поведінки дітей молодшого шкільного віку із мовленнєвими порушеннями зробили вітчизняні науковці: Бойко Ю., Бондар М., Бугера Ю., Гладченко Н., Грибова О., Кардаш Н., Косарева О., Мартиненко І., Рібцун Ю., Серомаха Н., Сидорко Т., Токарева Н., Тищенко І., Царева Ю., Цибуля Н., Чеботарьова О., Шамне А., Шеремет М., Шипіцина Л., Якимчук Г.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з проблеми визначення особливостей конфліктної поведінки молодших школярів із порушеннями мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поведінкові статуси дітей з порушеннями мовлення

визначаються поведінковими реакціями дітей. Узагальнюючи особливості поведінки таких дітей науковці виокремлюють наступні характерні реакції: різкі зміни настрою, агресивність; імпульсивність, запальність, схильність до бійок, замкнутість, зосередженість на власних проблемах, сором'язливість, скутість; підвищену чутливість або агресію у відповідь на покарання чи зауваження; інфантильні емоційні прояви, гучний плач; брехливість; труднощі вироблення гальмівних реакцій на заборони; соціальна дезадаптація.

Фірсанова О. Ю., аналізуючи поведінку дітей із особливими освітніми потребами, звертає увагу на наявність двох типів конфліктної поведінки дітей з порушеннями мовлення, а також двох типів пасивної поведінки. Зокрема дослідниця визначила такі типи конфліктної поведінки: агресивна (ініціація конфліктів) й демонстративна (залучення уваги) поведінка. Пасивна поведінка проявляється як зовнішньо-внутрішнє підпорядкування (за умови наявності у дитини заниженої самооцінки, пасивності або амбівалентного ставлення), або ж як зовнішнє підпорядкування (підпорядкування зовнішнім вимогам, супроводжується афективними спалахами на фоні амбівалентного ставлення) [6].

Дослідниця Осауленко Л. А. запропонувала ділити дітей з порушеннями мовлення залежно від типу агресії, який прослідковується у їх поведінкових реакція на п'ять типів:

- 1) гіперактивно-агресивна дитина (рухливо-розгальмована дитина);
- 2) агресивно-вразлива дитина (основна риса – вразливість);
- 3) агресивно-боязка дитина (основна риса – надмірна боязкість);
- 4) агресивно-байдужа дитина (грубіян);
- 5) агресивна дитина з опозиційно-зухвалою поведінкою (дитина, яка грубіянить дорослим)[7, с. 50]

Зокрема Є. Карпенко зауважує, – дизонтогенез комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини провокує значні зміни на конативному рівні (поведінковому) [2], а Матющенко І. М. у свою чергу наводить такі ознаки дезадаптації: невпевненість; стан напруженості; наявність нейротичних проявів (тривожність, страх, депресія, агресивність) [5].

Симптомами дезадаптивної поведінки є: агресія по відношенню до людей і речей, надмірна активність, постійне фантазування, упертість, систематичні емоційні розлади, почуття власної неповноцінності, неадекватні фобії, підвищена збудливість і конфліктність, нездатність зосереджуватись на роботі, невпевненість у прийнятті рішень, неправ-

дивість, надмірна похмурість і незадоволеність, завищена самооцінка, постійні втечі зі школи та дому, смоктання пальців, гризіння нігтів, енурез, тремор рук і ніг [5].

Мартиненко І. В. посилаючись на дослідження Слинко О. зауважує, що діти з тяжким ступенем порушення мовлення найчастіше є ізольованими від групи однолітків, не беруть участь в спільних іграх. Вони або замикаються в собі (депресивні), або демонструють негативізм, чим ще більше відштовхують від себе своїх однолітків [4].

Можна сказати що такі діти частіше ніж інші потрапляють до так званого «порочного кола депресії» [3, с.115] (див. рис.1.1.).

На думку Заброцького М. М. основними причинами прояву афектних станів в цьому віці є: 1) неузгодженість між домаганнями дитини й можливостями їх задовольнити; 2) прагнення більш високої оцінки своїх особистісних якостей; 3) характер реальних взаємостосунків з людьми [1]. Вчений застерігає, такі діти грубіянять, вдаються до порушень.

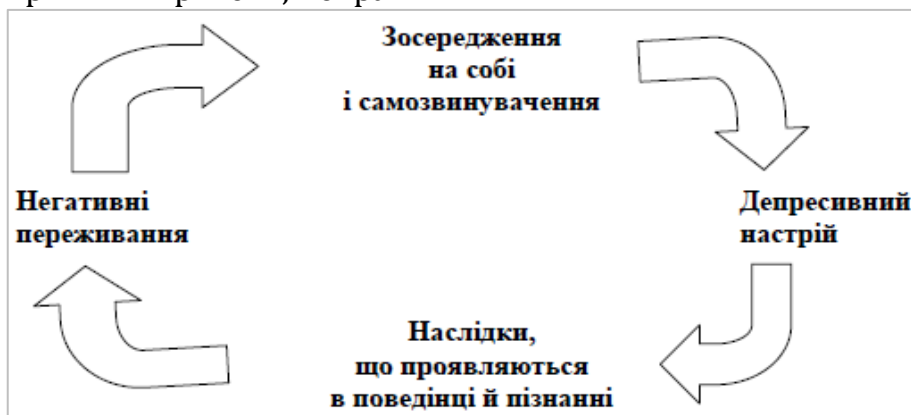

Рис.1. Порочне коло депресії [3, с.115].

Задля попередження небажаної поведінки, а також задля визначення поведінки, яка потребує змін, необхідно звертати увагу на наступні характеристики: темп – як часто виникає така поведінка; тяжкість – наскільки сильна інтенсивність та шкода від неї; тривалість – скільки часу поведінка триває найчастіше [9, с. 139].

Основними критеріями аналізу комунікабельності дітей з порушеннями мовлення мають бути: особливості вступу в контакт з дорослим; частота використання вербальних і невербальних засобів; наявність або відсутність зорового контакту, його тривалість у момент спілкування; ступінь комунікабельності, активність (слабка, достатня, надмірна), тощо [8, с. 66].

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі теоретичного аналізу вітчизняної й закордонної наукової літератури ми з'ясували, що вищезазначені діти із різними типами конфліктної поведінки є особливою категорією, що потребує своєчасної психолого-педагогічної допомоги й супроводу. Специфічними симптомами дезадаптивної поведінки дітей із порушеннями мовлення є надмірна агресивність, активність, упертість, емоційна нерівноваженість, конфліктність. Отже, дизонтогенез комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення провокує значні зміни на конативному рівні (поведінковому).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заброцький М.М. Вікова психологія : навч. посібник. К. : МАУП, 1998. 92 с.
2. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
3. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 352 с.
4. Мартиненко І. В. Особливості між-особистісної комунікації у дітей із нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 24. С. 321-325.
5. Матющенко І. М. До проблеми соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Логопедія*. 2012. № 2. С. 53-56.
6. Найхарактерніші особливості поведінки при порушеннях мовлення <https://coggle.it/diagram/YEiwRKW-yoPodzTb/t/найхарактерніші-особливості-поведінки-порушеннях-мовлення> (дата звернення: 15.11.2021).
7. Осауленко Л. А. Формування моральної поведінки учнів з вадами розвитку: методичний посібник. Золотоноша, 2014. 100 с.
8. Рібцун Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2020. 246 с.
9. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / Упорядник Бондар К. М. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.